

Oecumene na het Reformatiejaar

Column studiedag Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord 3 november 2017

Ik zal het u bekennen: hoe gereformeerd ik ook ben, ik zag niet heel erg uit naar dit reformatiejaar. De viering van 500 jaar reformatie riep ambivalente gevoelens bij me op.

Kijk naar onze huidige Europese gesecculariseerde samenleving, naar de problematiek van moderniteit en postmoderniteit. Die problemen zijn zo verbonden met de aanleiding tot en de uitwerking van de Reformatie. Machtsmisbruik van de kerkelijke hiërarchie, verval van de geestelijkheid, drammerig aandringen op geestelijke vernieuwing, boetepredikers, opkomend individualisme, heilonzekerheid, traditionalisme, opnieuw willen beginnen los van de traditie, conflicten over macht en autoriteit, onmacht om elkaar te bereiken, inquisitie, godsdienstoorlogen.

Goed en kwaad liggen vaak zo dicht bij elkaar. Hetzelfde geldt voor het mooie wat God geeft en de ontarding ervan wanneer mensen doorslaan. De opkomst van de Moderniteit in al haar ambivalentie is onlosmakelijk verbonden met Reformatie en Contra-Reformatie.

Des te meer raakt het me als erfgenamen van beide samen de Reformatie herdenken. Als Lutherse en Rooms-katholieke elkaar vergeving vragen voor de manier waarop ze beiden het lichaam van Christus verwond hebben. Als Protestanten en Rooms-katholieke erkennen dat het beschamend is hoe de kerk gebroken is en hoe christenen tegenover elkaar kwamen te staan. Als ik lees hoe paus Franciscus een jaar geleden in Lund benadrukt dat Katholieke en lutheranen de gezamenlijke wens hebben om in Christus verenigd te zijn en samen bidden om de genade van de eenheid. "Blijf in mij zoals ik in u", zo citeerde paus Franciscus het Johannes-evangelie.

Precies die nadruk op de eenheid met Christus leer ik van de Reformatoren. Mijns inziens ging het Luther en Calvijn om het solus Christus, Christus alleen. Helaas vergeten protestanten dat zo maar. Dan gaat de Reformatie over sola gratia, sola fide, en sola scriptura. Maar die drie kunnen niet op zichzelf staan. Je kunt ze alleen begrijpen vanuit het solus Christus. Christus redt van

zonde, kwaad en dood. Die redding is er alleen door genade omdat Christus ons wordt geschonken. Redding is er alleen door geloof omdat we in geloof Christus ontvangen en hem aantrekken. Het goede nieuws over onze redding vinden we alleen in de Schrift, omdat Christus daar het hart van is. Eigentijds gezegd: je identiteit vind je alleen in Christus. Het gaat erom in hem te zijn, één met hem te zijn, te delen in wie hij is.

Het is mooi om te zien hoe er in dit reformatiejaar ruimte is om als christenen samen stil te staan bij de herontdekking van dat 'solus Christus'. Die concentratie op Christus verbindt. Van harte hoop ik dat die concentratie op Christus in de breedte van de kerk onze aandacht houdt. Want het is ook kerkbreed een probleem dat die concentratie op Christus steeds weer verdwijnt. Eerlijk gezegd – en ook dat is een waarneming die gemengde gevoelens oproept: een protestant die weinig met Jezus Christus heeft, staat verder van mij af dan een rooms-katholiek bij wie ik die concentratie op Christus herken. Het protestantse erfgoed delen terwijl Christus een onheldere figuur geworden is, verbindt minder dan elkaar herkennen in de oecumenische geloofsbelijdenis van Nicea.

Samen terugkijken en herdenken is waardevol. Natuurlijk niet als een bevestiging van het eigen gelijk. Daarvoor is heel het gebeuren rond de Reformatie teveel omgeven door ambivalenties. In de verklaring van de Lutherse Wereldfederatie en de Pauselijke raad voor de bevordering van de eenheid van christenen wordt het verlangen uitgedrukt naar de heling van de wond in het lichaam van Christus. Ik hoop dat hier na deze gezamenlijke herdenking uitvoering aan gegeven wordt. Het streven naar eenheid omvat, volgens die verklaring, commitment tot een theologische dialoog. Er zijn immers verschillen die niet zomaar overbrugd kunnen worden. Verschillen ontkennen heeft geen zin, omdat ze in de christelijke en kerkelijke praktijk van alledag zich toch laten gelden, of ze nu benoemd worden of niet.

Ik ben blij met de gegroeide herkenning tussen rooms-katholieken en protestanten op het punt van Christus, rechtvaardiging en geloof. Tegelijk liggen er verschillen, rond Maria, rond de ambtsleer en de positie van de paus, en rond de visie op de kerk. Met name zie ik op het laatste punt voor protestanten aanleiding om goed naar Rome te luisteren. Ik kan begrijpen dat in de tijd van de Reformatie en daarna protestanten alle aandacht wilden richten op Jezus Christus. De kerk mag die plaats van Jezus Christus niet overnemen als een onmisbaar heilsinstituut. Als

gevolg daarvan is binnen de verschillende protestantse tradities de rol van de kerk echter wel te klein geworden.

Het belang van de eenheid van de kerk wordt vaak onderschat. Protestanten praten dat vaak goed door te zeggen dat we in Christus toch allemaal een zijn. Maar het gemak waarmee protestanten soms uit hun kerk stappen of een eigen denominatie beginnen, is onrustbarend. Dat eenheid een van de eigenschappen van de kerk is, zijn veel protestanten vergeten. In het gebrek aan eenheid van de kerk ligt mijns inziens een van de belangrijke oorzaken van de ontkerkelijking en de-christianisering van Europa. Juist de eenheid van de kerk zou moeten laten zien dat God een God is die blokkades opruimt, vrede sticht, gastvrij is, gemeenschap uitbreidt en relaties herstelt. En dat God mensen verandert in mensen die liefdevolle verbinders zijn en juist daardoor op God lijken.

Verder: het is één ding om te zeggen dat het avondmaal geen herhaling van Christus' offer is, dat de kerk niet de bemiddelaar van het heil is, dat gelovigen zelf toegang tot God hebben en niet afhankelijk zijn van een priester. Maar wanneer je van de weeromstuit in een wereld terecht komt die geestelijk leeg is, zonder rituelen of symbolen, en God nergens meer tegenkomt, ben je als protestant niet dichterbij huis belandt, maar misschien juist verder van huis geraakt. Wanneer de Bijbel de kerk lichaam van Christus en tempel van de Heilige Geest noemt, hoor ik daarin meeklinken hoe belangrijk de bemiddelende rol van de kerk is. Een gemeenschap van christenen, liefdevolle gemeenschap, betekenisvolle rituelen, en vooral de doop als symbolische onderdompeling in Christus en zijn dood en het avondmaal dat telt als het tot je nemen van Christus' vlees en bloed, maken allemaal iets van het evangelie en het komende koninkrijk tastbaar. De erfgenamen van de Reformatie hebben veel te winnen door die bemiddelende rol van de kerk meer serieus te nemen.

Het zou mooi zijn als Rome en Reformatie ook hier elkaar kunnen vinden. Hier is nog veel te winnen. Een grote stap zou mijns inziens gezet zijn wanneer we samen erkennen dat Maria, kerkelijke ambtsdragers (wie weet, de Paus) en de kerk als geheel zeker wel van betekenis zijn, maar niet op zichzelf. Die betekenis is er – zeg ik als gereformeerde – alleen in Christus, wanneer we in Christus blijven, wanneer Christus in ons blijft en ons vervult met zijn Geest.